

Milorad Ašković, dr. Jerko Radmilović, Novica Petrović: **Savez bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije — Botič — 1902—1941**. Izdal Institut za savremenu istoriju, Beograd 1971, strani 576.

Knjiga je obsežen prikaz delovanja stanovsko-strokovne organizacije Botič in obsega 489 strani teksta, 50 strani prilog (predpisi o delovnih odnosih in o socialnem zavarovanju ter pravila organizacije Botič), 9 strani virov in literature, register imen in seznam članov beograjske in zagrebške podružnice Botič, ki so padli v NOB.

Pobuda za pisanje zgodovine Zveze bančnih, zavarovalnih, trgovskih in industrijskih uradnikov Jugoslavije, ali na kratko Botič, je bila dana spomladi 1959 ob pripravah za proslavo štiridesetletnice Zveze komunistov Jugoslavije, SKOJ in revolucionarnih delavskih sindikatov. Imenovan je bil 11-članski redakcijski odbor za pripravo spominske knjige ali zbornika o delu organizacije Botič. Ta odbor je zbral 2178 tipkanih strani gradiva, ki je razdeljeno v 16 zvezkov in oddano Institutu za savremenu istoriju v Beogradu, Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske v Zagrebu in Istorijskemu arhivu grada Beograda. Na pobudo in ob sodelovanju Instituta za savremenu istoriju v Beogradu so avtorji Milorad Ašković, dr. Jerko Radmilović in Novica Petrović na osnovi tega obsežnega gradiva napisali monografijo o organizaciji Botič. Navedeni avtorji so bili tudi sami člani prej omenjenega redakcijskega odbora za zbiranje gradiva in aktivni udeleženci organizacije Botič.

Toliko predzgodovine o tej knjigi je potrebno za popolnejše razumevanje vsebine in še bolj za primer, kako je mogoče priti do dobre monografije neke strokovne organizacije, ki bi ga bilo dobro posnemati, če še ni prepozno.

Omenjena monografija je dobra, obsežna in temeljita. Knjiga je kolektivno delo vseh treh avtorjev (Milorad Ašković, dr. Jerko Radmilović, Novica Petrović). Vsebino so avtorji razdelili na 4 dele po kronološkem redu: Od začetka XX. stoletja do prve svetovne vojne; Obdobje oživljanja organizacij privatnih uradnikov (1919—1922); Obdobje razcepljenosti nameščenskega delavskega gibanja (1923 do 6. januarja 1929); Obdobje šestojanuarske diktature in oživljanja ter poleta revolucionarnega gibanja (6. januar 1929 — april 1941). Dalje je snov razdeljena na poglavja in podpoglavja. Na začetku vsakega dela, ki obravnava večje zaokroženo časovno obdobje, je podan najprej ekonomski in politični razvoj obravnavanega področja in obdobja, nato pa problematika in dejavnost nameščencev in njihovih organizacij v več poglavjih in podpoglavjih. V množici naslovov poglavij in podpoglavij pa se bralec bolj težko znajde in je iz njih skoraj nemogoče ugotoviti, kje v knjigi je podana združitev nameščenskih strokovnih organizacij iz vse Jugoslavije v Savez BOTIČ.

Najprej bi se pomudil pri samem naslovu knjige, ki ne ustreza vsebini obsežne in dobre monografije. Monografija ne obravnava samo zgodovine ene nameščenske strokovne organizacije v Jugoslaviji, namreč Saveza bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije, pač pa mnogo več. Obravnava nameštenstvo v Jugoslaviji nasploh, politične in gospodarske razmere, v kakršnih je nastajalo in se razvijalo, njihovo strukturo, socialni in politični položaj, razvoj njihovih profesionalnih organizacij in boja za zboljšanje položaja ter njihovo vključevanje v napredno delavsko gibanje.

Savez bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije ali na kratko Savez BOTIĆ, je pod tem imenom obstajal od leta 1931 do 1941 (ne pa od 1902 do 1941, kot bi nepoučen bralec mogel sklepati iz naslova knjige), vendar sama dispozicija knjige kaže, da pisci monografije vsega dogajanja do leta 1931 niso obravnavali le kot predzgodovino Botiča, pač pa so imeli širše in večje ambicije, ki so jih tudi dobro uresničili.

Nerazumljivo je, zakaj so avtorji v naslov svoje knjige napisali začetno letnico 1902, saj so s svojim preučevanjem obravnavanega problema segli daleč bolj nazaj, Savez BOTIĆ pa tudi ni bil ustanovljen tega leta, niti kaka predhodna organizacija, iz katere bi se razvil.

Leta 1902 je bilo v Beogradu ustanovljeno le Udruženje Merkur, ki je bilo šele prvi, začetni korak na poti k profesionalni organizaciji nameščencev, kajti to Udruženje je imelo za svoj cilj samo gojitev tovarištva in medsebojno moralno pomoč in je izključevalo iz svojega delovanja vsakršne politične, strankarske in zaščitne težnje. Šele pozneje, ko je z gospodarskim razvojem naraslo število uradništva in se je tudi članstvo v Udruženju Merkur povečalo (leta 1911 je bilo okrog 400 članov od 700 bančnih in trgovskih uradnikov), je to društvo, ki se je leta 1911 preimenovalo v Udruženje bankarskih činovnika, začelo deloma dobivati značaj profesionalne organizacije za zaščito bančnih uradnikov, še naprej pa ohranilo lastnosti stanovske organizacije, ki je gojila strokovno izpopolnjevanje bančnih uradnikov in bančništva nasploh. In tudi Bankarski glasnik, ki ga je leta 1911 začelo izdajati Udruženje bankarskih činovnika kot svoje glasilo, je imel dve smeri: ena je težila k potrebam profesionalne organizacije bančnih uradnikov, druga pa k izpopolnjevanju potreb ekonomske in finančne stroke, ki je ustrezala potrebam gospodarstvenikov in bančnikov samih, ki so bili tudi člani Udruženja in imeli celo vodstvo v svojih rokah, ki so ga sestavljali: 2 direktorja bank, 1 sekretar, 5 šefov knjigovodstev, 2 višja uradnika, šele leta 1914 sta prišla v upravo 2 navadna uradnika. Tudi podnaslov Bankarskega glasnika, ki se je prvotno glasil Organ Udruženja bankarskih činovnika, je bil leta 1912 spremenjen v Mesečni časopis za bankarstvo, privredu i finansije. Do prve svetovne vojne se to društvo ni razvilo v profesionalno organizacijo uradništva za zaščito svojih razrednih interesov, pač pa je ostalo stanovska organizacija bančnih, trgovskih in industrijskih uradnikov in podjetnikov v Srbiji.

Šele po prvi svetovni vojni je bila v Beogradu leta 1919 ustanovljena nameščenska sindikalna organizacija Savez bankarskih, trgovačkih i industrijskih činovnika (Savez BTIĆ) na rezrednih osnovah in je to usmeritev obdržala ves čas do razpusta leta 1929. Svoje delovanje je s področja ožje Srbije razširila še na Makedonijo in Črno goro. Vendar je bila to nova organizacija, ki je nastala v čisto drugačnih političnih, gospodarskih in državnih razmerah, ne pa preosnova prejšnje organizacije. Zato letnica 1902, ki je navedena v naslovu knjige, nikakor ne more biti začetni mejnik profesionalne organizacije bančnega, trgovskega industrijskega uradništva, ker Udružuje Merkur oziroma pozneje Udruženje bankarskih činovnika, to ni bilo.

Na ozemlju poznejše Jugoslavije, ki je bilo v mejah habsburške monarhije je bilo že mnogo prej in več organizacij in društev trgovskih in bančnih uradnikov, ki so v dosti večji meri skrbela za zaščito in pomoč svojih članov, razen tega pa gojila medsebojno tovarištvo, kot pa prej omenjeno Udruženje bankarskih činovnika v Srbiji. Tako je bilo na primer Trgovsko bolniško in pod-

porno društvo v Ljubljani, ki je bilo ustanovljeno že leta 1835 in je imelo vlogo prostovoljne bolniške blagajne in podpornega društva za pomoč in zaščito svojih članov. Podobno je bilo društvo Merkur v Zagrebu, ustanovljeno leta 1873. Člani tega društva, bančni in trgovski uradniki, so uživali tudi pravico bolniškega zavarovanja v prostovoljni bolniški blagajni z istim imenom.

Teh in takih društev knjiga ne navaja, čeprav so mnogo bolj profesionalna kot Udruženje bankarskih činovnika v bivši kraljevini Srbiji.

Z razrednim delavskim gibanjem pa seveda nišo imela nič skupnega ne ta, ne beograjsko Udruženje, ne društva bančnih, trgovskih in privatnih uradnikov v Zagrebu, Reki, Trstu, Sarajevu in Novem Sadu, ki so bila ustanovljena v letih 1906 do 1911 in jih knjiga navaja na straneh 26 do 58 v poglavju o ustanavljanju organizacij bančnih in drugih privatnih uradnikov. Razlika je le v tem, da so ta društva deloma ohranila organizacijsko kontinuiteto, predvsem pa tradicijo in so po ustanovitvi stare Jugoslavije nudila osnovo za nadaljnje razvijanje profesionalnih nameščenskih organizacij, postale sestavni del močne in napredne Zveze BOTIČ, beograjsko Udruženje iz leta 1902 pa ne.

V knjigi je zelo izčrpno prikazana organizacijska struktura nameščenskih strokovnih organizacij, njihova razdrobljenost, medsebojna nasprotja in številna prizadevanja za njihovo združevanje v enotno organizacijo, ki so bila dolgo časa neuspešna.

Nameščenske strokovne organizacije se niso razvijale v enakem tempu in v istih razmerah kot delavske. Velike so bile tudi razlike med posameznimi pokrajinami; drugače so se razvijale nameščenske strokovne organizacije v Sloveniji, Hrvatski in Slavoniji, Dalmaciji ter Bosni in Hercegovini kot pa v bivši kraljevini Srbiji, Makedoniji, Vojvodini in Črni gori.

V Sloveniji so nameščenske strokovne organizacije razmeroma skromno obdelane. Omenjeno je samo Društvo zasebnega uradništva za Slovenijo v Ljubljani, nekaj njegovih akcij za zvišanje plač in izboljšanje delovnih razmer v letih 1919 do 1922 in razcep v dve društvi. Maja 1921 se je del bančnih uradnikov odcepil in ustanovil Društvo bančnega uradništva Slovenije, ki se je februarja 1922 preimenovalo v Društvo denarnih zavodov Slovenije in se že junija istega leta združilo s podobnimi organizacijami iz Hrvatske, Dalmacije ter Bosne in Hercegovine v Savez bankovnih činovnika Jugoslavije s sedežem v Zagrebu. To društvo, ki je po združitvi postalo podružnica zagrebškega Saveza, je leta 1922 štelo okrog 530 članov.

Proces združevanja nameščenskih organizacij je bil zelo dolgotrajen. Prvo pobudo za združitve v eno organizacijo za vso Jugoslavijo je dalo Društvo bankovnih činovnika za Hrvatsku i Slavoniju iz Zagreba že decembra 1918; junija 1919 je bila v Zagrebu konferenca, na kateri so bila zastopana društva iz vse Jugoslavije, ki je sklenila ustanovitev Saveza organizacija činovnika novčanih i osiguravajućih zavoda u kraljestvu SHS. Naslednje leto je bila v Slavonskem brodu predkonferenca o združitvi, ki pa se je je udeležilo samo 5 društev, 8 pomembnejših iz Srbije, Hrvatske in Slovenije pa ne. Združevalnega kongresa, ki je bil v Zagrebu od 31. oktobra do 2. novembra 1920, se je udeležilo 10 društev z okrog 9.000 člani; beograjski Savez bankarskih, trgovačkih i industrijskih činovnika (BTIČ) ni sodeloval. Združevalni kongres ni uspel, saj je izven Saveza privatnih nameštenika Jugoslavije s sedežem v Zagrebu ostalo več kot polovico društev. Tudi združevalni kongres 4. do 5. junija v Ljubljani ni uspel; v Savez bankovnih činovnika Jugoslavije s sedežem v Za-

grebu so se združila samo 4 društva z okrog 2.400 člani, in sicer organizacije bančnih uslužbencev v Hrvatski in Slavoniji z okrog 1.000 člani, v Bosni in Hercegovini s 610 člani, v Sloveniji s 427 člani in v Dalmaciji z okrog 300 člani. Izven na novo ustanovljenega Saveza je ostala najmočnejša organizacija nameščencev Savez BTIČ iz Beograda, ki je organiziral bančne, trgovske in industrijske nameščence v Srbiji, Makedoniji in Črni gori (okrog 1.400 članov), Udruženje Botič iz Novega Sada z okrog 300 člani iz Vojvodine in Društvo zasebnih uradnikov za Slovenijo, ki je imelo članstvo predvsem med nameščenci industrijskih podjetij in je bilo zaradi tega tesneje povezano z delavstvom in bolj razredno usmerjeno, kar zlasti velja za beograjski BTIČ in novosadski BOTIČ. Vsega tega članstva je bilo okrog 2.000.

Na II. kongresu Saveza bankovnih činovnika maja 1923 v Splitu so spremenili naslov organizacije v Savez bankovnih činovnika i namještenika Jugoslavije, na VIII. kongresu maja 1931 v Splitu pa v Savez bankarskih, osiguravajučih i industrijskih činovnika Jugoslavije (BOTIČ). Včlanjen je bil v sindikalni centrali URSSJ od njene ustanovitve dalje (od oktobra 1925).

Ko je šestojanuarska diktatura prepovedala beograjski Savez BTIČ in aretirala komuniste iz vodstva novosadske organizacije bančnih, zavarovalnih, trgovskih in industrijskih uradnikov (UBOTIČ), sta se ti dve organizaciji 25. oktobra 1931 združili s Savezom BOTIČ s sedežem v Zagrebu. V Novem Sadu in v Beogradu sta bili ustanovljeni podružnici, sedež Saveza BOTIČ pa je ostal v Zagrebu. V knjigi so zelo dobro in izčrpno opisana tudi notranja nasprotja nameščenskih organizacij, predvsem pa boj md težnjami ohraniti nameščenske organizacije kot stanovska društva in razredno usmeritvijo, ki so jo skušali uveljaviti najprej posamezniki komunisti, pozneje zlasti v tridesetih letih pa prevzeli vodstvo in nameščenska društva v okviru Saveza BOTIČ spremenili v strokovne organizacije na razrednih osnovah.

Knjigo Savez bankarskih, osiguravajučih, trgovačkih i industrijskih činovnika Jugoslavije — BOTIČ — 1902—1941 bo moral vzeti v roke vsak, kdor bo hotel pisati o zgodovini delavskega gibanja v Jugoslaviji ali pa tudi samo v Sloveniji. Le če bo upošteval tudi akcije nameščencev in delovanje njihovih strokovnih organizacij, bo zajel delavsko gibanje v celoti in pri tem mu bo omenjena knjiga v veliko pomoč.

France Kresal

Ob prispevku Štefana Kuharja k zgodovini gibanja kmetijske mladine v Sloveniji med dvema vojnama

Odbor za postavitve spomenika padlim borcem v Šentjanžu na Dolenjskem je lani (ob 30-letnici vstaje jugoslovanskih narodov) izdal spominsko brošuro **Narodna junaka Milan Majcen in Janči Mevželj**. Razen uvodne besede Mare Rupene-Osolnik vsebuje ta knjižica prispevka Milana Brezovarja in Štefana Kuharja, ki oba pripovedujeta o življenju Majcna in Mevžlja ter o razmerah, v katerih sta doraščala in se borila. Njuna življenjepisa in njun legendarni odpor nacistom 28. in 29. oktobra 1941 je opisal M. Brezovar strokovno vestno; toplo in z vsem spoštovanjem do vrlin, ki so v najtežjem času nacističnih zmag spodbujale k boju do zmage nad močnejšim sovražnikom.